

United States Holocaust Memorial Museum

Rozhovor so Zoltánom Kukulou

RG-50.688.0018.02.02

Takže rozprávali ste nám o vašom živote, ako ste teda prišli do Bratislavy a spomenuli ste, že ste boli v kontakte s doktorom Schaschom...

No áno.

Ktorý žil teda v jednom dome s ešte ďalším pánom, ktorý tiež bol žid a krajčír.

Áno, áno.

Tam sme skončili.

No ale tie mená, to aj keby ste ma zabili, to neviem, lebo to som... viem, že otec vždycky išiel a maslo, lebo mali deti. A takéto, to im posielal a ozaj, mal takú páku nad nimi, schovával.. nie schovával, no tak... informoval ich, aby čím menej von chodili, že taká je doba. No lebo vtedy v Bratislave keď nemecky hovoril niekto alebo maďarsky, tak ho zobrali.

Zobrali kam?

No tak, to sa po fronte nesmelo hovoriť... to ja už teraz hovorím po fronte, to je...

Nie, zatiaľ sme ešte v štyridsiatom prvom roku...

Hej.

V Bratislave...

V štyridsiatom druhom už.

V štyridsiatom druhom, hej.

To je... hovorím, no tak, otec bol veľmi ľudský.

A doktor Schasch čo robil?

On učil angličtinu. No ale potom nesmel učiť, tak potom nejako sa otec dozvedel, tak mňa učil a tak si zarábal.

Hm. A váš otec sa s ním odkiaľ poznal?

To vám neviem povedať, to vám neviem povedať, len v Bratislave, ja neviem, možno som vám to minule hovoril, že tam bol jeden veľmi zlý človek a to bol žid, ktorý udával židov. A to bol hlavný vrchný recepčný v Palaske, a minule ja neviem, som o tom hovoril a bolo mi povedané, že o tom vieme.

A vy ste ho poznali osobne toho pána?

Ja toho som takto poznal, takú veľkú hlavu...

Ako sa volal?

To ja neviem, to neviem.

Hm.

Viete to, ale ved' to v Bratislave keď ste, to sa musí dať zistiť, v tých rokoch kto tam bol.

Vy ste sa s ním stretli teda, keď ste tam boli?

Áno, áno.

Aj ste vedeli teda, že teda...?

To som nevedel.

Čo sa, čo sa dialo?

Viete čo, my sme vtedy basketbal v Bratislave začínali, Fero Stanček, Marián Tiso, Kuro Ubera, to vám nehovorí nič, to boli na tú dobu vynikajúci. Ja len ako taký štopel' som medzi nimi behal. Viete, takže... No a tam v tej Bratislave, no Bratislava, viete. Ja som sa bál dať iným smerom. Ja som poznal v Bratislave cestu od Baťu, od hore, no Michalská, Dunaj, vedľa múzea Dostojevský rad a hotel Bláha, Manderlák, to boli moje... inde som sa bál.

Prečo?

Z malého mesta teraz do takého ruchu príd'ete. To dlho trvalo, kým som šiel Špitálskou. No a na Obchodnú, to už ani nehovorím. Ba ešte som vedel, hore tam pri... tam bolo cvičné gymnázium a ešte české gymnázium. A potom tam bol taký roh, to bol rozhlas. A potom tam som chodil do školy.

Hm.

Lebo Prvé štátne, to boli reálne triedy bratislavských reálnych gymnázií, deskriptíva. Tak to tam som bol, a potom už... Ale tak v Bratislave neviem, viete, tam sa... medzi nami tá židovská otázka sa vôbec nie... nie... Lebo veľa nás bolo a každý mal záujem svoj, my sme basketbal hrali a...

Takže vy ste športovali a tieto veci ste...

Zimný štadión a to viete, takže ozaj, tam sme športovali.

A mali ste židovských spolužiakov nejakých v tom období?

V Bratislave nie.

Už nie?

Ani nie.

Hm.

Nie, tam už... to ani sa nehovorilo o tom.

A s otcom ste sa rozprávali o týchto veciach?

Nie, to bolo také tabu, otec nepovedal, len povedal, že bol v Piešťanoch, že bol tam... a to že zase... no...

A keď ste chodili teda na tú angličtinu k tomu doktorovi Schaschovi, vy ste vedeli, že on je... že má židovský pôvod, že je žid?

To som vedel.

Hm.

To som vedel. To bol klobúk dole. Vysoko inteligentný pán a ozaj... no, vzor človeka.

A koľko asi ste k nemu chodili, ako dlho?

Vyššie roka, ja som nič nevedel aj tak.

A to bolo v tom štyridsiatom druhom?

Druhom, štyridsaťdva, štyridsaťtri.

A ste spomínali...

No..

Áno? Pokračujte, ste chcel niečo povedať.

Toto vám poviem, to je taká... v Bratislave bol jeden vynikajúci ženský lekár, gynekológ, a bol u Alžbetíniak, to je na Špitálskej.

Hm.

Tak toto vám poviem, otec ho zachránil. V komnatách dole v pivnici ho schovával. Lebo tam bol asistentom Bolcek. Potom bol menovaný profesorom, chirurg to bol. Tak spolu to robili. Oni sa tak kamarátili, takže čo urobiť, lebo to bol vynikajúci lekár, ale ozaj vynikajúci. No tak či ho... či sa podarilo ho zachrániť alebo... viete, aj personál v nemocnici, možno že niektorý či prezradil, toto neviem, ale ho schovávali.

Ako sa volal ten lekár?

Doktor Wiener.

Tak sa schovával kde presne?

Dole v pivniciach, pod kostolom a pod nemocnicou, v tých katakombách.

A vy ste odkiaľ o tom vedeli?

To raz rozprávali s Bolcekom a ja som tak bokom bol, a tak som poznal, že...: „Ale musíme ho dobre tam skryť.“ Tak som to vedel.

Takže vy ste si vypočuli konverzáciu vášho otca s...?

S Bolcekom.

A vy ste sa poznali aj s týmto doktorom Wienerom?

Nie, ja som ho len raz videl, ja... ako vyzeral, to nie to. Viem, že otec išiel, lebo ja som tam bol potom aj operovaný na slepé črevo, ale to bolo predtým, tak stade som aj Bolceka poznal.

Hm.

A to bol tak otcov priateľ.

Takže vy ste vedeli, že váš otec teda pomáha ukryť toho...

Tak...

Toho doktora Wienera tam v tej nemocnici? Boli ste sa tam aj pozrieť?

Nie, no tak kdeby vás pustili tam.

Toto bolo v ktorom roku približne?

Štyridsať dva, tri, tak akosi.

Hm.

Viete, tie roky u mňa... Ja vám poviem, keď ste mali prísť, ja som sa pozeral, kedy som to ja vôbec do Bratislavy šiel, podľa vysvedčenia. Tak som našiel štiavnické, kvarta, a potom kvartu, lebo ja som opakoval - latinu som neurobil reparát, tak som... takže tak to bolo.

A čo, podarilo... čo sa stalo s doktorom Wienerom, viete aký osud...?

Nie, to neviem.

Ho stihol?

Neviem. To neviem. To by tak Bratislaváci vedeli povedať, tí by to mali vedieť. Lebo on bol veľmi známym, dobrým lekárom.

Hm.

A vtedy... no tak teraz je tam myslím onkológia vzadu, alebo čo, v Bratislave.

V Svätej Alžbete ste vraveli?

Hm, no tam vzadu.

Hej, hej. Áno.

Tam to len táto predná časť bola ako nemocnica, tam vzadu neviem, čo bolo. Lebo ja som ležal v Štátnej na urológii. Tam bol profesor Jakš, ten potom ušiel. On mal tiež priateľku židovku, tak to im otec pomohol, že ušli.

Pomohol im utiecť? A kam ušli?

Do Ameriky, on bol na Floride a tam si potom sanatórium veľké... a za bývalého režimu, to slovo, čo sa používa, totálne, či, ako sa hovorí komunizmu?

Totalita.

Totalita. Tak... Čo som to chcel povedať, vidíte... No vtedy on bol prenasledovaný a vtedy on ušiel a na Floride si... mal veľké sanatórium a v tom období sa počúvala Slobodná Európa, alebo... Slobodná Európa...

Hm.

A on tam dával rady chorým ľuďom.

Hm.

Z urológie.

A váš otec im pomohol utiecť ešte teda počas vojny, počas Slovenského štátu?

Áno, áno. Áno, áno.

Áno, hm.

Nie, oni vtedy... ale ba, ja už mám tie roky spletené, vtedy... ku koncu to bolo. Lebo aj Jakšiho začali... tam začínal boj o miesto šéfa oddelenia. A on mal práve urológiu v Štátnej nemocnici, ako idete doľava, to je teraz neurológia alebo čo, také schodíky sú a to bola urológia vtedy.

A vy ste spomínali, že teda váš otec aj k tomu doktorovi Schaschovi, čo ste chodili, že mu posielal nejaké maslo a takéto veci?

No takto, lebo vtedy v Bratislave nebolo, to bolo na prídel. A predsa oni mali také obmedzenie. Ale to bolo také len bežné, že ináč...

A čo sa stalo s doktorom Schaschom?

To neviem, to neviem, ja som potom ten reparát horko-ťažko urobil, a potom som tam už nechodil.

Potom ste už nechodili?

Nie, nie.

Takže do štyridsiateho tretieho zhruba ste k nemu chodili?

Do štyri... hej, tak.

Hm. A spomínali ste aj toho pána, ktorý bol krajčír.

Tak o tom neviem, to viem, že tam som párkrát bol, a potom som tam už nechodil ja.

Ste si u neho išli dať šiť šaty, alebo prečo ste boli tam u neho?

On mi šil takú súpravu lyžiarsku, bo to otec na Vianoce že mi dá. Taká čiapka, taký kabát to bol, nohavice. Strašne zlatý človek to bol, taký dobráčisko.

Takže vás za ním poslal váš otec?

Hej, on doma mal takú dielničku, strojček, a to...

A oni žili v tom istom dome, ako doktor Schasch?

Áno, to je naproti tej soche, z toho železa čo tam je. Ale ináč potom s nami tam... no už bolo obmedzené s tými židmi, takže do školy nechodili. Už oni nesmeli chodiť, to už úplne prestalo.

A na verejnosti, napríklad na ulici v Bratislave...

Tam...

Mohli chodiť?

To neviem, to ja som...

Stretli ste niekoho dajme tomu s tým židovským označením, s tou židovskou hviezdou? Alebo...?

To nie, to už nebolo. To len hovorím v tej Štiavnici. To bolo, ono viete, v tých malých mestách to bolo také ostrejšie, v Bratislave predsa viacej ľudí, tak to sa stratilo, ale tí ľudia potom povedzme nechodili. No ale zase po fronte v Bratislave to bolo, to vy nemôžete... keď počulo sa slovo nemecky, maďarsky, hneď brali do tábora. Ja som nemal kde bývať, tak som na fakulte, na katedre spával, a spolužiak prišiel, aby som prišiel k nim. Tak v takej komore som tam býval a jeho mamka mala sestru, tá len maďarsky a nemecky, tak ja som ju slovensky učil. A potom som vybavil, že išla do Štiavnice na Počúvadlo a tam bola dva mesiace, takže sa naučila ako tak po slovensky. To ľudia sa báli, to boli tiež viete také troška... Lebo Bratislava, to bola Presburg, nemecko – maďarsko – slovenské. Či to boli židia, hovorili tak, či to boli Slováci, hovorili tak, či to boli Nemci, hovorili. No a to sa nemalo, to ten režim, to bola tá chyba, viete. Tie kontrasty. A toto by mali... ale ozaj takí historici nezainteresovaní, lebo jeden je naklonený k tomu, dáva tomu a nie je to ono.

A toto, čo ste spomínali, že keď niekto na ulici pohovoril inak ako po slovensky, to už bolo po vojne?

Áno.

Aha.

To bolo po vojne.

A kto teda tých ľudí bral?

No tak to...

Kto to bol, kam ich brali?

Išiel... no tak išiel povedzme, ja neviem, išiel policajt a povedal: „Toto berte, to je Nemka,“ a už ju zobrali. „To je Maďarka, berte...“

To bol normálny štátny policajt, ako že nechal zatknúť ľudí?

No len tak to moli byť v civiloch...

Hej.

Ale ozaj to sa báli ľudia.

Aha.

No a v Bratislave to sa rozprávalo normálne.

A potom kam... kam tí ľudia išli, kam ich zobrali?

Neviem, sústred'ovacie tábory boli také. Potom ich popúšťali, no ale viete ten pocit. Ona povedzme rodená Bratislaváčka, tou prešpuráckou nemčinou hovorila – už to bolo zle.

Hm. Nespomínate si, keď ste boli v tej Bratislave, že by ste sa boli stretli s nejakou takou protizidovskou propagandou...?

Nie.

Možno v novinách, alebo v rozhlase, na plagátoch alebo niekde tak vo verejnom priestore?

Nie.

Nevideli ste nič také, keď ste do tej školy... po ceste do školy, napríklad?

Nie, ja som na Dostojevskom rade býval, to som prešiel, Herecký barak bol, Modrý kostolík a gymnázium. Hovorím, ja som ani tak po meste nechodil, to len hore na Hlbokú, tam bola Sokolovňa.

Hm.

Tak tam sme chodili.

Hej.

Teraz mi prišlo, Jano Čížik sa volal ten štátny tréner vtedy. Našej prvej majstrine v gymnastike. Tak tam vtedy to bol... vtedy už bol povolený Sokol a tam ozaj... tam sa cvičilo, tam sa nepolitizovalo, to bolo jedno, či to bol ten alebo ten alebo ten.

Gardisti boli v Bratislave, stretli ste nejakých?

Raz to som videl, počkajte, čo to bolo? Dajaký maršál prišiel nemecký, Keitel alebo tak nejak sa volal, tak vtedy v uniformách, v aute on bol a autá išli, tak tam boli gardisti, ale len tak... V tých autách ako doprovod čestný alebo dačo také. Hej, taký vysoký, taký cviker mal, a tak...

Takže v tých autách ste ich videli, ako...?

No to...

Takto po ulici,, že by ste boli stretli niekoho v gardistickej uniforme dajme tomu alebo...?

Nie, to vtedy v Bratislave, viete čo, to nebolo ako teraz, to hovorím, my sme mali také svoje záujmy, ako študenti, toto – ideme tam, ideme tam... A nevedeli sme, čo to sú kadejaké podniky alebo to...

Hm.

To nám bolo... nie zakázané, to... ako teraz deti o jednej v noci idú stadiaľto, o druhej. To neexistovalo. A i s tým Harom, to povedal: „Haro, o siedmej doma,“ to musel byť doma, ja takisto. A moje deti takisto. Dcéra bola najlepšia, ona vždycky dve tri minúty meškala, tak už, takô zlatô bolo.

A vy ste teda, keď ste ešte žili... už keď ste žili v Bratislave, tak ste chodievali na návštevu do Štiavnice ste vraveli a stretávali ste sa aj s Harom.

Áno.

V tom období, váš otec vedel, že sa s tým Harom stretávate?

Áno, no.

A aký mal na to názor?

On povedal: „Dávaj pozor, aby ťa nezobrali,“ to mi povedal. A ja hovorím: „Tatko, ale veď to mie je kamarát.“ Viac nepovedal.

Aby vás nezobral kto?

No tak, lebo vtedy aj z ulice... brali. Keď so židmi chodili.

Ale kto?

No tak kto...

Ktorí ľudia?

Ktorí udávali, a to človek nemohol vedieť.

Takže mohol to byť ktokoľvek?

No pravdaže a teraz ste vedeli, kto vás udal. Ja som sa to teraz dozvedel, kto mňa udal.

A boli by vás udali za to, že sa kamarátite s tým Harom?

Áno, áno, áno, že...

Pretože bol žid?

Áno.

Hm.

To bolo... ja som... prišli, aby som prišiel na okresný úrad, s viac som sa von nedostal.

A to bolo už...?

Teraz to bolo, po päťdesiatich rokoch, len teraz vám hovorím, že ľudia sú na vine vždycky. A je to...

Ale v podstate je to také zaujímavé, keď sa nad tým človek zamyslí, lebo vraveli ste, že v tej Štiavnicí ten život bol taký naozaj v podstate harmonický, ľudia spolu vychádzali a zrazu teda niečo sa stalo, niečo sa zmenilo, situácia začala byť nebezpečná... Vy ste sa vystavovali nebezpečenstvu, keď ste sa so svojim najlepším kamarátom ukazovali na verejnosti. Čo sa... prečo ľudia takto zmenili postoj, čo sa stalo?

Charakter človeka...

Ale veď to boli tí istí ľudia ?...

Tí istí ľudia a teraz?... Boli... pred pár rokmi boli takí a teraz sú akí...?

Čo sa tam zlomilo?

To... to by bolo treba zistiť u tých ľudí, takisto ako aj teraz u ľudí. Predtým bol najväčší ateista, teraz je najväčší veriaci.

Takže...

Človek stratí tú svoju, ja.

Hm.

A svoj názor povedať otvorene, podľa mňa to nie je zlé. To je dobre, keď sa povie názor. Horšie je, keď sa to tulte a potom len v zákulisí a robia sa ozaj podrazy strašné. A potom si človek povie: „No tak vykašlem sa na všetko.“ A tak aj ideme potom.

A mali ste nejakú vedomosť, vedeli ste v tom období po tých... počas teda Slovenského štátu na konci tých tridsiatych rokov, začiatku štyridsiatych rokov...

Tridsiate nie, to som bol malinký.

Na konci tridsiatych rokov, začiatkom štyridsiatych rokov, že... že čo teda sa... napríklad aký osud stihne tých vašich židovských susedov?

To nie...

Kamarátov...

To som nevedel.

Mali ľudia nejakú vedomosť, že... čo sa deje?

Nie, no idú robiť... toľko... Ale ináč, ja... čo som mal trinásť rokov, štrnásť. Viete toto je to, že nikto nevedel, čo je, ako je...

Hm. Lebo spomínali ste toho pána Wetzlera...

No to je Wetzler, áno...

On bol taká veľmi dôležitá postava vlastne aj v rámci toho, že sa svet dozvedel...

No tak to...

O tom, čo sa dialo v koncentračných táboroch, hej...

To tí dvaja ušli, ako sa im podarilo újsť z toho... z tej pevnosti vlastne, to neviem pochopiť.

A vy ste vedeli v tom čase, že oni ušli a že informovali svet o...?

Nie, ja som sa to... ja som sa to len teraz dozvedel. To minule, keď som bol v Štiavnici, tak hovorili, že Wetzler bol... myslím, že aj v jednej knihe je to tam písané, lebo teraz vyšla o Štiavnici, Holocaust alebo niečo také, tak tam je o Wetzlerovi. Ja som sa len... ja som to nevedel.

Takže v tom období ste nevedeli?

Nie.

A vy ste sa s pánom Wetzlerom stretli, poznali ste ho?

Nie, ja... takto, videl som, že taký fešák bol.

Hm.

To ale takto neviem, to ja som bol sopľavý chlapec. No a to boli dakedy päťdesiatročný, tak to bol ujo. Mne keď niekto v päťdesiatom roku povedal ujo, tak som sa pozrel, čo som ti ja za ujo.

Ale stretli ste ho teda v tej Štiavnici aspoň tak, že na ulici ste ho videli niekedy alebo...?

Oni... viete čo, oni normálne to boli takí... No normálni, žiadne vyťahovanie, žiadne toto, že ja mám veľkoobchod, ako sn veľkoobchodník, vôbec nie.

Hm.

To oni... doma bolo doma a vonku bolo vonku. Možno že by vám niekto pri tomto rozhovore dajaké bájky aj hovoril, no ale to by bolo troška trápne. Bo hovorím, to bol veľký obchod, zamestnával. Bálint mal troch subjektov, dvoch učňov, a Wetzlerovci tam mali tiež tak akosi. Tam v Dolnej ulici, to bol veľký obchod, veľký sklad, no a on celý okres zásoboval. A obchodníci, keď povedal, že donesiem, vtedy to bolo presne, to nie že o päť hodín neskoršie. Povedal: „O štvrtej prídem,“ o štvrtej, pred štvrtou... chlapi už mali vrece tu a už múku dávali dole.

Hm. Spomínali ste nám tiež, že vlastne aj s vašim kamarátom Harom ste do toho kostola vášho katolíckeho chodili.

Áno.

Aký bol postoj, ako si vy spomínate, postoj cirkví k tomu, čo sa dialo so židmi? Počas Slovenského štátu?

Viete čo, ja neviem o tom, že by daktorý z kňazov bol proti. To neviem.

Ako proti židom žeby bol?

Hej, neviem, to... Ja viem, že sa hovorilo, že dekan čo bol, že ten upozorňoval: „Dávajte si pozor!“

Dekan v Štiavnici, ktorý pôsobil?

Áno, áno, áno.

Ako sa volal?

Jankovič. On bol aj poslancom, ale to bol poslanec, ktorý sa o mesto staral, nie o svoje vrecko.

Ako poslanec v mestskom...?

Nie, poslanec vo vláde.

Vo vláde?

No za Slovenského štátu, hej.

Hm.

On aj... on aj so židmi, on ich krstil.

Krstil v Štiavnici židov?

Áno, tajne aby... áno.

A vy ste o tom vedeli vtedy?

Nie.

V tom období?

Nie.

Kedy ste sa o tom dozvedeli?

No potom, tak dajako povedali, že Jankovič toho...: „Hej, tak on to je katolík? To je ten? “

A tí, ktorých pokrstil sa zachránili?

Tak tí mali určitú výnimku. Či sa potom zachránili, lebo niektorí ľudia boli... či dostávali za to odmenu alebo nie, ja vám neviem povedať.

Hm.

To vám ozaj neviem povedať. Viem... teraz to obdobie čo bolo, že za každý prípad boli odmenení. Buď dostali povýšenie, buď dostali to alebo to. Ale vtedy... mňa to nezaujímalo vtedy, tak ako chlapca. Ja som mal Hara kamaráta, toto mne bolo všetko.

Hej.

My sme dennodenne boli spolu.

A poznali ste niektorých židov štiavnických, ktorí boli pokrstení, práve týmto dekanom vašim?

To nie, ale myslím, že Welvartovci, to neviem vám povedať. To dačosi buď... evanjelici... to by ich neboli ako..., ale tiež vidíte, museli sa kryť.

Hm.

Lebo to... u niektorých to nepomohlo. Viete čo, ja to prízvukujem stále, proti tým nemožným ľuďom, ktorí boli vtedy, SS, to gestapo, tam nebolo sily. To boli vlastne vládcovia života.

Hej.

Žiaľ Bohu, žiaľ Bohu.

A spomínali ste vlastne teda, teraz ste povedali, že bolo aj mnoho tých miestnych a že človek ani nevedel, že kto bol udavač. Ktorí boli ochotní spolupracovať...

Prosím vás, áno...

Na týchto...

To som vám povedal, tá doba čo bola predtým – kamarát, robili ste povedzme spolu, povedali ste vtip, totiž on povedal vtip, vyprovokoval, vy ste povedali politický vtip a udal vás.

A vtedy to bolo podobné?

No áno, ľudia išli... a to hovorím, neviem či dostali peniaze, či dostali to alebo to, to nie... To vám neviem povedať, to už oni medzi sebou, to teraz vychádza, že ten toto, toto, toto, ale to tiež nedá sa veriť. Lebo ľudia pridajú, no...

Hm.

Peniaze skrivia strašne chrbticu.

Chcem sa vás ešte spýtať, kedy... či si pamätáte, kedy vznikla Hlinková garda v Banskej Štiavnici.

To neviem, to neviem vám povedať. No tak asi keď vznikol Slovenský štát. Vtedy.

Ale vy ste to tak nejako nezaregistrovali vtedy?

Nie.

Hm. Lebo spomínali ste, že teda pamätáte si, že tam boli bratia...

Oswaldovci.

Oswaldovci...

No to už bolo potom, keď už nosili uniformu, ale kedy sa založila?

Hm.

To neviem vám povedať.

A od kedy si pamätáte, že nosili uniformy?

Štyridsaťjeden, štyridsaťdva... no vtedy.

Hm.

Ja som chodil do toho... no vtedy to bolo, oni učili na ľudovej škole. To boli dvaja bratia. A myslím, že jeden bol predseda Hlinkovej gardy alebo... ale to hovorím, to...

Hm. A oni chodili v gardistických uniformách?

Nie, to len keď bola dajaká slávnosť, oni učili. To...

A vy už ste vtedy neboli na základné škole, keď oni učili?

Nie, nie, ja som chodil na štátnu ľudovú školu a to boli dve.

Aha.

Rímskokatolícka, potom tam bola myslím aj evanjelická, a ja som chodil do štátnej. A tam bol práve ten Motal, ten učiteľ, on bol Čech ale hovoril slovensky, a na toho ja spomínam najlepšie ako môžem.

A vy ste nám minule spomínali, ja som tu teraz nakukla do mojich poznámok, že okrem týchto bratov, ktorých ste teraz spomenuli, bol v Štiavnici Fuker?

Áno.

A on bol tiež...?

Áno, on bol nejaký funkcionár v Hlinkovej strane alebo garde, hej.

V Hlinkovej strane?

Hej, hej.

Hm. Myslím, že ste...

Jeho manželka ma učila, taká malinká. Hara mala veľmi rada, to práve nás učila v tretej triede. Taká malinká, hľadal som tu fotku, že vám ju ukážem a neviem ju nájsť.

Myslím, že ste minule vraveli, že ten Fuker bol okresný veliteľ Hlinkovej gardy?

No, hovorím vám...

Hm. Spomínate si ešte na niektorých ďalších?

To boli takí, no tí... Oswaldovci, to boli Fuker, nie... rozmýšľam. Aj mená mi už vypadli. Nie, neprichádza mi. Viete čo, nechodili toľko vonku a my sme si to nevšímali ako deti, my sme boli... Hovorím vám, v lete sme boli stále na Klingeri. Nás nezaujímalo toto, lebo v sobotu a v nedeľu vždycky boli preteky na tom Klingeri no a to... tam neprišiel nikto v uniforme, to by bolo smiešne bývalo, to...

A z tých arizátorov, ktorých ste spomínali, že si teda pamätáte niektorých, ktorí arizovali židovské podniky, židovské obchody, boli z nich niektorí členovia Hlinkovej gardy, že sa to vedelo?

To neviem, hovorím, ten... čo som hovoril, no... čo toho Matznera... Bevelaqua, ten bol myslím v Hlinkovej strane.

Hm.

Ale to bolo tiež, viete... no Slovenský štát vznikol. Tak to Ježišmaria. Už budeme si svoji, na svojom. Viete, tam ja za to hovorím, že historici by mali dať všetko na pravú mieru a nie ju skresľovať. Lebo stále byť v područí a teraz zrazu sa vám zableskne a dačo príde – šťastný ste. Takže aj medzi nimi tam možno niektorí išli kvôli tomu. A niektorí išli z toho... tak už budeme my, no tak vznikla vlastne aj slovenská inteligencia. Viete to darmo budeme hovoriť, nebyť tej samostatnosti, tak nemáme, lebo tí Česi obmedzovali to školstvo naše. Veď Bratislava, strašne staré mesto a... zle hovorím?

Pozorne počúvame...

Že staré mesto a nemalo vysokú školu. Štiavnica mala vysoké školy a zobrali ich potom do Maďarska. To bola... myslím lesnícka bola celosvetová a banícka bola európska.

Hm, to je pravda, áno.

Viete, takže berme toto... A to nám zobrali Maďari. Ja nemám proti nim celkom nič, mne je to jedno, či je to Maďar, Nemec, hotentot alebo to... Ale predsa sme boli v takomto utláčaní. A ja každému hovorím, „Prečo sú Česi pred nami?“ – „Oni boli pod Nemcami...“ a Nemec, to poviem, kultúrny bol vždycky... i keď... s tými strašnými vecami. „My, Ubermensch.“ Tak oni rástli, my sme krpateli, lebo my sme boli vlastne nádenníci, břeši. No a teraz to padlo, decko mohlo ísť kľudne do gymnázia, lebo predtým to bolo tak, že väčšinou české deti išli do gymnázia a kde tu slovenské? To sme museli na tých prijímačkách ozaj... No a teraz máme svoje školstvo, máme všetko svoje, tak toto nezmôže... To je... to naše vnútro má byť.

Boli v Štiavnici, boli nejakí Nemci?

Tak Nemci boli tam dvaja, tí učili nemčinu, Weissgerberovci. To boli dvaja bratia, ja som k jednému chodil na nemčinu, to ma mama dala, ale takisto som sa nič nenaučil. No a viacej nie. Ľudia vedeli nemecky, lebo Štiavnica bola taká aj maďarsky, aj nemecky, aj slovensky. Ale ináč nie, to tí dvaja boli. A mali za ženy také s dirndlami, typické... To sme sa vždycky tak smiali, že idú s dirndlami, také malinké to boli.

A spomínate si, že aký bol ich postoj počas toho vojnového obdobia?

Tak oni boli myslím že ako na koni, lebo boli Nemci.

Hm.

Hoci... v takom... v zázemí sa vedelo, že to nie je možné. Darmo že blitzkrieg, toto slovo som si zapamätal, blesková vojna, že to nemôže byť dobré, lebo také útoky, to raz vyprší a zastane sa a potom ideme spať.

Hm.

Viete...

Ako sa to prejavovalo, že boli na koni?

No tak, tak boli uprednostňovaní, keď dačo išli vybavovať, keď išiel Weissgerber, tak to...

Ako na úradoch alebo...?

No tak hej, tak pozrite ako bolo u nás, keď ste išli vy, nestranička, nič. A keď sa ukázala legitimácia, všetko sa urobilo. Mám pravdu alebo nie?

Áno.

No, viete...

A nemeckí vojaci boli v Banskej Štiavnici?

Prechádzali, to keď už ustupovali, vtedy boli... Ja som bol... vtedy práve cez Vianoce a mali koncert, no tak všetko, samí generáli tam boli, no oni už ustupovali.

Hm.

Tak to, ale ináč neviem, ja keď som bol tam, tak neboli.

A to, čo ste vy teda videli, ako sa správali?

No tak to bol koncert, slávnosť veľikánska, tak to... A potom ja som išiel domov.

A voči ľuďom...?

Nič to... viete čo, ľudia sa aj obávali, stránili sa.

Hm.

Lebo to... tá ich, ako vám povedať, nie precíznosť, tá pedantnosť tá až strach robila. Lebo oni rukavičky mali, také bičiky malinké mali a to keď išli, tak to... No veď po Bratislave keď išiel generál Hofer, to som vtedy bol v Bratislave, to každý odskakoval, to od Michalskej brány chodili stranou, preboha, len toto nie... Bo to už ho ľudia poznali, oni chodili vparádení, vyobliekaní, vôňa za nimi išla... Čižmy leštili sa, že ste sa v nich mohli vidieť.

Nesprávajú sa voči ľuďom agresívne tak na verejnosti?

Oni si nevšímali... To som v živote nevidel, že by sa oni kdajako približovali. To nie.

Hm.

Oni mali svoje a my sme si svoje.

A tento koncert, ktorý ste spomenuli, to bolo v ktorom roku?

To som bol práve u mamky na Vianoce... To mohlo byť tak v štyridsiatom štvrtom, to už keď..... Už keď...

Vianoce štyridsať štyri

to padalo.

Hm.

Oni od Levíc zdakadiaľ prišli, stadiaľ. Ale tak to... tam sme boli študenti, tak z vysokej školy, tak to sme išli tam, ale to všetko bolo taká uniforma to... samý generál, tak tí mali každý pobočníkov, odbočníkov, čo chcete... všetko možné.

Vy ste nám minule spomínali, keď sme sa bavili o Hlinkovej garde, že bol aj rozdiel medzi takými obyčajnými členmi Hlinkovej gardy a potom ste spomínali pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy.

No tak ten pohotovostný oddiel to bol... ja to hovorím, to berte čo ja hovorím, čo ja hovorím, to je moje... POHG to bol pohotovostný oddiel Hlinkovej gardy. Tí chodili židov brať. A tí, čo boli gardisti, to boli Slováci z dediny: „Joj, máme Slovensko, sme sami, toto máme, všetko je dobré.“ Viete, takže to boli skromní, to boli jednoduchí ľudia, ktorí nešli za žiadnym majetkom, len, „Už som Slováč.“

Hm. A vy ste prišli osobne do kontaktu s niektorým z členov tých pohotovostných oddielov?

Nie, nie, nie, ja som sa len dozvedel, že jeden bol súdený, ale to som bol v Bratislave, jeden telocvikár tu v Kežmarku.

Hm.

Oni si tiež vyberali takých a to bolo veľmi, viete...

Hm.

To... zle sa hovorí, keď sa len brýzga na tú Hlinkovú gardu a na Hlinkovú slovenskú stranu. Ľudia boli zastrešení tým, ale išlo o tom, aby som bol svoj.

Hm.

Tá moja svojskosť. Aby som nebol v područí už dakomu dakedy.

A v tom období Slovenského štátu, vy ste vedeli, že tieto pohotovostné oddiely, že oni chodia zatýkať tých židov?

No tak oni...

Vedeli ste o tom?

Oni chodili... len tak sa hovorilo, že...

Hm.

Zobrali.

Že ľudia si to tak medzi sebou hovorili?

Hej.

Takže vy ste mali tú informáciu vtedy v tom období?

No tak sa hovorilo, len tak.

Hm.

Lebo ja chlapec, taká šarža, dospelý človek, ja keď by som sa motal medzi, tak by ma kopol.

A keď teda vravíte, že jeden tu bol aj súdený, čo sa stalo s tými štiavnickými gardistami? Bol niekto nejako potrestaný alebo odsúdený?

To vám neviem, niektorí poprechádzali, Fukerovci sa odsťahovali, viete, do takého zátišia išli, takže to... A tí, čo ostali v Štiavnici, to neviem, ja už som sa o to potom nestaral, tak to neviem. Ja... tí baníci, čo boli povedzme aj v tej Hlinkovej garde, tak on baník... no urobte baníkovi, keď ide dole do bani a teraz nevie, či sa vráti. To... hovorím, Štiavnica bola taká robotnícka, robotnícko-študentská. V období školy študenti vládli, potom prešli, tak to bolo. Študenti popremeňovali tabule, mäsiarovi dali textilné a ráno príde tam... No to napríklad tam jeden prípad, no to môže aj vypnúť, to je mi jedno, či to bude tam. Normálne jednému mäsiarovi na strechu celý voz dali, namontovali.

To boli také známe študentské vtípky.

No to bolo, to tak ako hej, že som dal závesy na prvom štátnom, to je budova, tie dvere vysokánske dva a pol metrové alebo tri, tak som z pántov vybral a profesor Slovák, ten národný umelec, išiel na hudobnú výchovu, chytil dvere kľučku a dvere padli dnu. Také študentské, to sme... viete ako.

A dokedy ste vy vlastne boli s tým vaším otcom v Bratislave?

Do štyridsiateho... no ako vojna skončila. Potom...

Takže do štyridsiateho piateho?

Áno, až do toho.

Vás otec bol dokedy na ministerstve?

Potom už nebol, on prišiel... to v Trenčianskych Tepliciach prišiel Šrobár z Košíc a na takej starej Pragovke, lebo tam bolo od Ministerstvo financií valutové oddelenie evakuované, no a mal tam autá dve, mercedesy tak jeden dal jemu a hovorí: „Pán minister, nemôžete na tom starom aute ísť do Bratislavy.“ Tak išiel na tom, no a povedal mu: „ Tak choďte a hláste sa, že som vás ja prihlásil.“ Tak potom otca nezobrali, kamarát, najlepší, ktorého chránil otec. Ten bol proti nemu. No to...

Nezobrali ho kam?

No späť do roboty.

Hm.

No, lebo hovorím, otec nepoznal pardon.

Hm.

To teraz by sa tiež neuplatnil otec, lebo keby som ja urobil dačo, tak ako s cudzím.

A vy ste sa potom vrátili žiť naspäť do Banskej Štiavnice?

Nie, potom som išiel ako... profesor jeden, čo ma učil slovenčinu, Hrozičák, ten učil v Bánovciach na učiteľáku a povedal, stretol ma, to som bol v treťom ročníku či v druhom: „Zolo, treba telocvikárov,“ ale ja som nie... „Nemáme tam a potrebujem,“ tak som bol ako výpomocný učiteľ rok tam, stadiaľ ma preložili do Popradu sem na obchodnú akadémiu.

Hm. A odvtedy ste v Poprade.

A odvtedy som v Poprade.

Ale to už sme v povojnovom období a ja sa... nás teda zaujímalo v prvej rade to obdobie Slovenského štátu a Druhej svetovej vojny, tak urobíme si teraz opäť krátku pauzu, lebo chcem sa opýtať opäť kolegyne a kolegu, či ešte majú nejaké doplňujúce otázky, či som náhodou niečo nevynechala, či im nenapadlo ešte niečo zaujímavé, čo by sa chceli vás spýtať... Tak opýtam sa.

...

Ja som sa teraz poradila s mojimi kolegami, s kolegyňou a s kolegom... Chceme vám veľmi pekne poďakovať za tento váš rozhovor, povedali ste nám strašne vzácne spomienky a povedali ste nám toho strašne veľa z toho, čo si pamätáte. My si to veľmi oceňujeme, pretože sú to naozaj veci, ktoré sú veľmi unikátne, a žiaľ už v súčasnosti je naozaj veľmi málo ľudí, ktorí nám môžu dať také osobné svedectvo, takže myslím si, že je veľmi dôležité, aby sa práve spomienky, pamäti takých ľudí, ako ste vy zdokumentovali a aby teda ostali zachované aj pre ďalšie generácie, takže ešte raz vám veľmi pekne ďakujeme za to, že ste sa s nami podelili o to, ako ste teda vy žili svoj život a že ste nám teda venovali svoj čas.

Ďakujem, že takto to beriete a ja vám len môžem povedať, že ľudia by nemali pridávať ale povedať pravdu, lebo to pridávanie, to nie je... niekto to robí z takých pohnútok finančných alebo dačo, treba aj keď to boli, ale nie je to priamo povedané a pridávať niečo, skrášľovať a robiť sa hrdinom, to nemá význam. To pozrite, niektoré veci možno že by mi škodili – nech škodia. Ale čo je pravda, je pravda. Či to bude ten alebo ten, ale v prvom rade treba vidieť že to je človek a ohodnotiť si, že je to živý tvor. Ja vám len toto môžem povedať a ďakujem, no.

Ďakujeme aj my veľmi pekne ešte raz.